

“THE CONSTANT GARDENER” (EL JARDINERO FIEL)

Àfrica, un esplendorós paisatge de pobresa i desesperació

Montse Palou

SINOPSI – COMENTARI

“Aquesta pel·lícula,... crec que per cinc minuts, farà que la gent escolti, observi i pensi” (John Le Carré)

Tessa i Justín es troben en una conferència a l’inici de la pel·lícula. Ella és una jove i rebel activista que interpel·larà Justín, un insegur i tímid diplomàtic, sobre la intervenció militar britànica a l’Iraq. Cadascun d’ells tenen cosmovisions de la vida i del món radicalment oposades, però s’atrauen com a imants i es tornaran necessàriament complementaris.

Junts marxaran cap a l’Àfrica, el nou destí diplomàtic de Justin, on Tessa desplegarà, a Nairobi, una incansable activitat de cooperació i de recerca per denunciar els poders i els interessos d’aquells que estan convertint aquell país, Kenya, en un laboratori de proves mèdiques; i els

seus habitants en víctimes col·laterals del progrés i de la vida saludable i opulenta del Primer Món. La noia morirà víctima d’una conspiració per silenciar-la en la defensa dels qui estan sent utilitzats com a ratolins de laboratori per les empreses farmacèutiques -amb la col·laboració de l’Ambaixada Britànica i del *Foreign Office*- que impulsen l’assaig d’un nou fàrmac, la *Dypraxa*, que aparentment guareix la tuberculosi, però que actua com un autèntic verí contra la població malalta de sida i de fam.

La mort de Tessa, presentada com un crim passional per les autoritats, farà que Justin, un home tranquil, jardiner sensible i prudent, una mena de filòsof i diplomàtic estoic i pessimista, amb un toc d'escepticisme respectuós, esdevingui un activista exigent per descobrir la veritat i esbrinar el complot econòmic i polític que amaga l'assassinat de la seva dona.

Des dels inicis de l'activitat humana, l'essència de la política ha estat l'economia. L'activitat econòmica, que es reflecteix a la pel·lícula, està exempta d'ètica i de qualsevol mena de sentiment humà que faci reprovable el fet de treure beneficis a través de mitjans menyspreables. Una activitat econòmica empresarial que utilitza els éssers humans com a objectes, com a peces d'un engranatge per obtenir fabulosos guanys econòmics.

Justin en aquest viatge vers Tessa, després de la seva mort, descobrirà a poc a poc la Tessa que s'ha perdut, impetuosa i perseverant, disposada a arribar a tot per defensar una idea i, darrera d'aquesta, uns nens, dones i homes malalts i sense futur. Serà capaç fins i tot de fer una promesa sexual a un cínic amic de tots dos, que mai complirà. Justin s'enamora en la seva absència, més que mai, d'un reflex calidoscòpic, de les moltes dones que conviuen en aquell ésser humà grandios i terriblement vulnerable. Aquest nou amor es convertirà en reciprocitat, en identificació ideològica fins a reemplaçar-la, en una lluita prometeica contra la mentida, els polítics i els empresaris corruptes que estan devastant Àfrica; lluita que el portarà irremeiablement a un tràgic destí i a retrobar-se amb la seva estimada en la mort.

Aquesta pel·lícula és un veritable al·legat contra l'especulació i l'experimentació mèdiques amb vides humanes, i a la vegada una profunda història d'amor entre dos desconeguts. Està basada en la narració d'intriga del mestre de gènere d'espionatge, John Le Carré, que als seus 77 anys ha fet un manifest contra l'horrible malbaratament de vides humanes que es fa a Àfrica i, a més, ha produït un text-imatge de denúncia contra les pràctiques fraudulentess de les indústries farmacèutiques,

contra l'explotació que suposa la globalització, contra la situació de pobresa i de malaltia que fa d'Àfrica un continent en perill d'extinció, però d'una bellesa més enllà del que és inefable.

Els paisatges de la pel·lícula no són una mera col·lecció de meravelloses postals, sinó que la seva esplendorosa bellesa natural contrasta amb el malestar i el dolor social d'una Àfrica desesperada. Es va rodar a Kenya, entre els poblats de barraques de Kibera i Lokichokio, als camps de refugiats del sud del Sudan i en el preciós Llac Turkana. Les condicions de pobresa que van veure els participants del film, els van portar a prendre partit i a crear una ONG, la *Constant Gardener Trust*, per oferir educació bàsica als nens i nenes d'aquest poblats.

FITXA TÈCNICA

The Constant Gardener, Regne Unit, 2005

Director: Fernando Meirelles

Duració: 129 minuts

Guió: Jeffrey Caine, basat en la novel·la de John Le Carré del mateix nom.

Producció: Simón Channing Williams

Música: Alberto Iglesias

Fotografia: César Charlone

Muntatge: Claire Simpson

Disseny de producció: Mark Tildesley

Vestuari: Odile Dicks-Mireaux

Interpretació: Ralph Fiennes (Justin Quayle); Rachel Weisz (Tessa Quayle); Danny Huston (Sandy Woodrow); Bill Nighy (Sir Bernard Pellegrin); Pete Postlethwaite (Loorbeer); Bernard Otieno Oduor (Jomo).

EL DIRECTOR I ELS INTÈRPRETS

La posada en escena és de Fernando Meirelles, director també de la lloada *Cidade de Deus* (2002) (Veure proposta didàctica d'aquest film a CinEscala.info). *The Constant Gardener* avança a través d'una estructura fragmentada i quasi caòtica; utilitza d'una manera dominant el *flash-back* per explicar la història de Tessa Quayle -que ha mort a la primera pàgina de la novel·la- amb un muntatge que va i torna del passat al present, per donar força a la intriga i a la denúncia social.

Fernando Meirelles (1955) fa viable un cinema de gran rigor, que té un format àgil i dinàmic propi del cinema comercial i amb un marc de relat documental i televisiu. Tot això li serveix per apropar-se a l'espectador, per treure'l de la impotència, de la passivitat, per encomanar-li, en aquest cas, la ràbia i indignació que ell mateix sent i que és present suaument en el text de Le Carré, per denunciar la indústria farmacèutica immoral, a través de la pantalla. Tot dos, Le Carré i Mereilles, aconseguen traslladar-nos, com espectadors i participants, sense concessions, a l'Àfrica, fent-nos compartir el viatge que va començar al voltant de la misèria i de les vides malbaratades de les favel·les brasileres, amb el seu retrat cru i líric, i a la vegada experimental, i que en ocasions utilitza tècniques efectistes que descontextualitzen l'espectador, que tenen l'inconvenient de fer perdre realisme però també l'avantatge d'evitar un relat lineal i passiu. Mereilles aconseguix l'efecte positiu de la dispersió i la incertesa que facilita l'anàlisi emocional i moral, i una visió empàtica i universalitzada del drama humà que viuen els protagonistes d'aquesta història, i el porta des de la seva lectura a la nostra mirada.

La confusió entre realitat i ficció, i la exigència de qüestionar-se els fets i les coses ens col·loca en el terreny de la inseguretat que contraresta amb el control, la passivitat i la seguretat dels habitants del Primer Món.

Le Carré s'inspirà en la vida de la seva amiga Yvette Pierpaoli, activista apassionada del grup *Refugiats Internacionals*, que va morir en un accident intencionat a Albània i de la qual Le Carré, diu: *va viure i va morir perquè l'importava la vida*. Després de molts premis i compensacions com ara la fama internacional, Le Carré, a la tardor de la vida, no ha perdut les conviccions i encara es compromet per defensar *en les barriades de Nairobi, els nens que no aniran mai a l'escola, ni tastaran un menjar adequat. Que són potser els goethes, thomas mannes i els dantes de la futura civilització africana...* perquè, per a ell i per a nosaltres, cal combatre la pobresa i la marginació incansablement.

Com el seu personatge, Justin, Fiennes dona la imatge de pulcre i educat, molt a la manera britànica, un home poc comunicatiu, fred i respectuós, amb dificultats per exterioritzar allò que sent, però aquesta és una primera impressió que es difumina a mesura que avança la pel·lícula, per deixar sortir l'home apassionat. Les seves opinions al voltant de la seva interpretació ens fan pensar en una forta

identificació emocional: *M'agrada molt el personatge de Justin, precisament per aquest procés que experimenta en el descobriment de la veritat, de la conspiració criminal en què estan involucrats els seus mateixos amics, els seus superiors, el govern del seu país. Jo no crec que sigui un home dèbil, té una força tranquil·la (quiet strenght). No defuig*

les coses, però no li agrada encarar-les directament, sobretot si està en joc la privacitat dels altres. Representa la cultura, tan britànica, de la bona educació (good manners). La meua mare deia que tenir bona educació és no pensar únicament en un mateix. Justin és així durant la primera meitat del film i jo conec molta gent igual que ell. Encantadors i molt cortesos, però amb els que te n'adones que no pots mai intimar, perquè mai parlen d'ells mateixos, segons les normes de la bona educació. Des del punt de vista dramàtic, un personatge així queda limitat, però el seu desenvolupament en la segona part li dona complexitat i interès.

Fiennes aborda els racons, els lindars i els blindatges del seu personatge, entre la bona educació i els conflictes morals: els meus preferits són els personatges amb una dimensió moral incerta que lluiten amb algun tipus de conflicte ètic; jo diria que no són estrictament malvats. Tornant al Justin de *The Constant Gardener*, es tracta d'un home que dins dels seus propis paràmetres morals es considera honest i decent, i el públic de la pel·lícula o el lector de la novel·la així ho reconeix. El terrible llegat que rep de la seva muller, Tessa, el porta a canviar, a passar a l'acció, però el que em va emocionar del personatge quan vaig llegir el guió fou que manté la seva honestedat innata, i aborda un compromís actiu sense convertir-se en un assassí, sense arribar a ser mai un home violent. Entrevista de Vicent Molina Foix a R. Fiennes. EPS. 25-9-05. Traducció de CinEscala.

Si bé Ralph Fiennes no va aconseguir cap premi per a la seva interpretació, cal dir que el seu treball en aquest film ha estat inoblidable. La seva companya de repartiment, Rachel Weisz, en canvi, sí que va obtenir l'Òscar a la millor actriu de repartiment 2005. Es tracta d'una actriu de caràcter, admiradora de Gena Rowlands i Shirley McLaine, que, a més, va rebre per al seu treball a *The Constant Gardener*, el Globus d'Or i el premi del Sindicat d'Actors.

Cal destacar, també, l'excel·lent banda sonora del film, obra d'Alberto Iglesias, compositor de la música de *Te Doy mis Ojos*, *Todo sobre mi madre*, *Comandante*, *Volver* o de *Caótica Ana*.

ACTIVITATS

1.- Per què l'autor de la novel·la i el director del film han posat el títol de *The Constant Gardener*; *El jardinero fiel*, en castellà; *El jardinero constant*, en català, a les seves obres? Doneu, com a mínim, tres raons per haver pres aquesta decisió.

2.- Qui narra la història? Com ho fa?

3.- Presenteu una descripció física, emocional i moral del personatge de Tessa Quayle. Qui i com era Tessa Quayle? (Objectivament) I com és per a Justin? (Subjectivament).

4.- Com es viu la pobresa a través dels ulls de Kyoko? I a través dels de Tessa? I a través dels de Justin, com a diplomàtic? Quines diferències hi trobeu entre els tres personatges i les seves mirades? De les seves tres interpretacions, quina us sembla més real? Per què? De quina manera són reals totes tres?

5.- Quines ciutats del món apareixen a la pel·lícula? Quines corresponen a la tipologia del Primer Món i Tercer Món? Per què? Expliqueu els trets generals i específics d'aquestes tipologies.

6.- Hi ha un Quart Món en el Primer Món? I un "primer" món al Tercer món? Per què? Aquestes concepcions anteriors (Primer, Tercer i Quart món), que ens serveixen per estratificar o jerarquitzar la realitat, són reals o són ficcions? Per què?

7.- Quines ONG apareixen i quina funció tenen? La interpretació que apareix a la pel·lícula, qüestiona el seu treball? Per què?

8.- Quines formes de violència apareixen a la pel·lícula? Feu una breu explicació dels diferents casos. Des d'on s'exerceix aquesta violència? Per què?

9.- El fet que la pel·lícula estigui basada en una novel·la fa predominar la mirada de l'escriptor o la del director de cinema? En un film que es basa en una novel·la, què penseu que ha de predominar, la fidelitat o la lliure interpretació del text? Raoneu la resposta.

10.- El fet que Fernando Meirelles sigui relativament jove el fa més o menys crític? Quina és la seva interpretació davant el món que descriu la pel·lícula? Raoneu la resposta.

11.- Una pel·lícula que parli del Tercer Món ha de ser narrada, desitjablement, pels propis interlocutors socials com a intèrprets? De quina manera Fernando Meirelles intervé o complementa aquesta mirada? O fins a quin punt se separa de la interpretació dels interlocutors reals?

ELS MÚLTIPLES ROSTRES DE LA FAM

La foto, aparecida en el suplemento que publican conjuntamente El País y The New York Times, ilustra un reportaje sobre el hambre en el mundo. La anciana del turbante agujereado, que quizá no tenga más de treinta y cinco años, es somalí y está masticando un pedazo de piel de camello del que no es probable que obtenga ninguna caloría, aunque, si lograra tragárselo, apaciguaría durante unos instantes el motín que se ha producido en sus entrañas. El hambre, que en el estómago de usted o en el mío no pasa de ser una sensación, en el de esta mujer es un lobo que aúlla desde los intestinos y al que hay que engañar con cualquier cosa (una raíz, una bola de barro, una corteza...).

Las técnicas para aliviar las dentelladas del hambre varían, según el citado reportaje, de unos a otros países. En Eritrea, las mujeres se atan una piedra plana al vientre para atenuar las convulsiones; las madres de muchos países africanos ponen al fuego una sartén con piedras y dicen a los niños que la comida está haciéndose para ver si se quedan dormidos mientras aguardan; en Haití son muy frecuentes las tortas de barro, cuyo valor energético es el mismo que el de un paño de cocina recién lavado, pero que proporcionan sensación de plenitud mientras la tierra da vueltas dentro del estómago.

La cantidad de energía que tienen los alimentos se mide en calorías. Una bolsa de basura de usted, o mía, tiene más calorías que las que llegarán al estómago de la mujer de la foto a lo largo de su existencia. Los inmigrantes que se juegan la vida en el Estrecho no buscan otras cosa que calorías. Mientras usted y yo nos buscamos a nosotros mismos, porque tenemos problemas existenciales, ellos arrojan su documentación al mar para no ser repatriados. Cambian identidad por calorías y vienen en busca de ellas como en otro tiempo se iba a Alaska en busca de oro. La fiebre del oro estaba alimentada por los delirios de grandeza; la de la caloría sólo busca acallar al lobo y obtener la cantidad de energía mínima para seguir tirando, incluso a costa de quién se es. Muchos inmigrantes gastan sus últimas calorías en atravesar el Estrecho. Por eso llegan a las playas exhaustos, cuando no muertos, y ateridos de frío. Ninguna palabra se había puesto tan de moda en tan poco tiempo como “hipotermia”. Sale en todos los telediarios siete u ocho veces y hasta los niños saben escribirla, aunque tenga una hache.

Quiere decirse que todos mienten, desde el FMI al Banco Mundial, pasando por las decenas de organismos internacionales creados para resolver cosas. Si se puede llenar el Tercer Mundo de armas, que pesan como el diablo. ¿cómo no se va poder llenar de calorías? Por el precio que cuesta trasladar un tanque, se podría hacer caer sobre África un maná energético.

Bastaría que se hubieran exportado a África la mitad de frutos secos que de balas para que esta mujer no estuviera tratando de ablandar con los dientes la piel de un camello (¿dónde estará, por cierto a estas alturas, el camello?) . Debería ser más fácil hacer una transferencia de calorías que una transferencia bancaria. Pero por la bancaria cobran comisión, así que son rentables. El mundo es una mierda.

Juan José Millás (2005) “Todo el mundo sabe escribir *Hipotermia*” a *Todo son preguntas*. Barcelona. Península.

ACTIVITATS

- 1.- Investigueu el valor de la renda per càpita a Kenya, Tanzània, Somàlia, Espanya, Suècia i Estats Units. Feu una diagrama de barres i una valoració per escrit de les diferències que hi ha entre aquestes rendes i països, així com de les causes d'aquestes diferències.
- 2.- Quina edat presumeix Millás que té la protagonista? En quina etapa de la vida la situa? Per què?
- 3.- Cerqueu l'esperança de vida que hi ha entre Somàlia, Espanya, la Unió Europea, USA, etc. Quines són les raons per les quals hi ha aquestes diferències?
- 4.- Quines estratègies per oblidar la fam es proposen en el text que són d'ús quotidià en diferents països?
- 5.- Descriuiu la sensació que qualsevol persona pot tenir quan té *gana*, i la de patir *fam*. Quina diferència hi ha entre sentir *gana* al Primer Món i el tenir *fam* del Tercer Món? Quines causes pot haver per a la primera i per a la segona?
- 6.- Destaqueu i analitzeu les *contradiccions* en què institucions i ciutadans cauen, segons el text, respecte al Primer i el Tercer Món.
- 7.- Feu una interpretació sobre el terme *hipotèrmia* en els mitjans de comunicació.
- 8.- Valoreu l'anàlisi crítica que fa l'autor del text, Juan Jose Millás. Quines aportacions fa des dels punts de vista, ètic, econòmic, social i polític?
- 9.- Feu una valoració conjunta del text, les realitats que descriu i el qüestionari que heu realitzat.
- 10.- Per arrodonir aquest conjunt d'activitats visioneu el documental i la pel·lícula que seguidament resumim. A continuació feu-ne una valoració:

Darwin's nightmare (Pesadilla de Darwin) de Hubert Sauper, França, Àustria i Bèlgica, 2004. Sinopsi: A Tanzània, als anys setanta, la perca del Nil -un peix exòtic- fou introduït al Llac Victòria; es tractava d'un experiment científic, biològic i empresarial. La perca del Nil va resultar ser un feroç depredador que va arrasar les espècies autòctones i va posar en perill l'equilibri ecològic del llac. Simultàniament, es va obrir un mercat multimilionari a Europa i Japó gràcies a la seva exquisida carn, a la vegada que empobria els pescadors autòctons, llençava a la prostitució moltes tanzanes i atreïa gent sense escrúpols que posava en marxa un doble circuit, de venda de peix i d'armes a la zona, pel Sudan i pel Congo. Hubert Sauper, director i guionista d'aquest documental compromès, no deixa espais per a la consolació ni per al discurs políticament correctes, mostra una crònica àcida i dolorosa amb metàfores que ens remouen el estómac i el cervell. El "Don't worry, be happy", que canta el peix mecànic del despatx del director, sembla dir-nos "tu tranquil que tot està controlat des del Primer Món". El text fílmic avança en cercles concèntrics dialècticament, unes cometes per

aquí, un tapís bigarrat per enllà, una vista panoràmica, un picat des de l'avió, però sobretot és un text ple matisos sobris, sense enganys ni trucs, només veritats com cops de puny.

Hotel Rwanda de Terry George, Regne Unit, Sudàfrica, EEUU i Itàlia, 2004. Sinopsi: Paul Rusesabaguina és hutu i fa de director de l'Hotel Mille Collines (Kigali, Ruanda), propietat de les línies aèries belgues. És un home conegut per la seva bondat i generositat, un home de carisma i amb bones relacions socials. Però el conflicte ètnic entre hutus i tutsis fa que la seva vida trontolli. La seva família i els seus veïns són amenaçats de mort. En un primer moment atura el cop amb suborns però després això es fa insuficient. Convertirà l'hotel en un centre d'acollida tant per a la seva família com per a tots aquells que van cercant auxili davant la no-intervenció de les forces de la ONU, que assisteixen inactives i en silenci a la barbàrie i el genocidi que es va produir el 1994.

LA NOVEL·LA DE LE CARRÉ.

INVESTIGACIÓ FARMACÈUTICA: ENTRE LA FICCIÓ I LA REALITAT

Els dos anys després que Karel Vita adquirí la molècula Emrich-Kovacs, a través de l'agència de Markus Lorbeer (...) van ser una època daurada. Els tests a curt termini inicials van ser excel·lents, les estadístiques els van millorar, la col·laboració entre Emrich i Kovacs feia parlar tota la comunitat científica. KVH les proveï de laboratoris de recerca preparats, un equip tècnic, tests clínics per tot el Tercer Món, viatges de primera classe, hotels glamorosos, reputació i diners en abundància.

(...) Provaríem el medicament en una gran varietat de comunitats ètniques i socials vulnerables a la malaltia. Milloraria la vida de moltes persones, d'altres se salvarien. Seria molt satisfactori.

(...) Al cap de dos anys vaig fer un descobriment desafortunat. Els tests de KVH eren una presa de pèl. No estaven escrits de manera científica. Estaven dissenyats tan sols per treure el producte al mercat com més aviat millor. Alguns efectes secundaris s'excloïen de manera arbitrària. Si s'identificava algun efecte secundari, es tornava a escriure el test de manera que no hi aparegués

(...) A l'època d'aquests tests acientífics, es van descobrir molts pocs efectes secundaris Això es devia a l'entusiasme excessiu de Kovacs i Lorbe, i a la decisió per part de clíniques i centres mèdics del Tercer Món de procurar que els tests fessin bona pinta. Els tests també produïen ressenyes favorables en publicacions mèdiques importants, per part de líders d'opinió influents que no manifestaven les seves connexions interessades amb KVH. En realitat els articles els escrivien a Vancouver o a Basilea i els líders en qüestió es limitaven a signar-los. Es van adonar que el medicament no era adequat per a una proporció insignificant de dones en edat de tenir fills. Algunes patien de visió borrosa. Hi va haver algunes morts, però una manipulació poc científica de les dades assegurava que no s'havien produït durant el període examinat.

—Es va queixar algú?

—(...) La majoria de pacients viuen sota règims no democràtics molt corruptes. Teòricament estan informats i en el seu moment van consentir el tractament. És a dir, que han signat formularis de consentiment, encara que no pugin llegir el que han signat. La llei no permet que se'ls pagui, però se'ls recompensa generosament pel viatge i els ingressos que perden; tenen menjar gratis, que els agrada força. També tenen por.

—De les empreses farmacèutiques?

—De tothom. Si es queixen reben amenaces. Els diuen que els seus infants no rebran més medicaments d'Amèrica i que enviaran els seus homes a la presó.

—Però tu et vas queixar.

—No. No em vaig queixar. Vaig protestar. Amb fermesa. Quan vaig descobrir que Dypraxa es promocionava com un medicament segur, sense dir que s'estava provant, vaig fer una conferència en una trobada científica a la universitat, en la qual vaig descriure acuradament la postura gens ètica de KVH. No va ser gaire popular. Dypraxa és un bon medicament. No és aquest, el problema. El problema és triple —va alçar tres dits—. Primer: els efectes secundaris s'han ocultat deliberadament per interessos econòmics. Segon: s'estan utilitzant les comunitats més pobres del món com a conillets d'Índies per part dels països més rics. Tercer: el debat científic i legítim d'aquestes qüestions queda sufocat per una intimidació sistemàtica.

John le Carré (2001) *El jardiner constant*. Barcelona. Edicions 62. p.362-364

ACTIVITATS

1.- Quines eren les condicions de partida per desenvolupar les investigacions sobre el fàrmac que s'estava assajant pels laboratoris KVH?

2.- Quina era la finalitat d'aquesta experimentació farmacèutica? Amb quines poblacions s'experimentava inicialment?

- 3.- Per què un dels experimentadors fa aquesta confessió a Justin i li diu: *Al cap de dos anys vaig fer un descobriment desafortunat. Els tests de KVH eren una presa de pèl.*
- 4.- Feu una recerca sobre quin es el procediment científic i científic-empresarial correcte per fer arribar un fàrmac al mercat. Poseu un exemple.
- 5.- Quins foren les incorreccions, mancances i corrupcions més clamoroses en què va caure la investigació, segons l'experimentador?
- 6.- Quins símptomes negatius es presentaven i en quina població i gènere no es van tenir en compte? Per què?
- 7.- Quina característiques tenen els governs d'aquests països on es va portar a terme la investigació? I com actuen en casos com aquest?
- 8.- Quines compensacions rebien els participants, objecte d'estudi en aquesta investigació?
- 9.- Quina diferència hi ha entre promocionar el fàrmac *Dypraxa com un medicament segur i no com un medicament en període de prova?*
- 10.- Assenyaleu els tres problemes amb rerefons moral que hi havia darrere d'aquesta experimentació, segons l'experimentador. Doneu una argumentació (causes, conseqüències, responsabilitats, a curt i llarg termini) dels problemes que es van provocar, tot recordant les vivències i les reflexions que us ha proporcionat el visionat de la pel·lícula.

REFERÈNCIES D'INTERNET SOBRE ELS TEMES TRACTATS

- **Acció Mundial contra la Pobresa:** www.whiteband.org
- **Atlas mundial de les desigualtats (universitat de Santa Cruz, California):** ucatlas.ucsc.edu
- **Consell per al Desenvolupament de la recerca en Ciències Socials a Àfrica (Codesria):** www.codesria.org
- **Comitè per a l'anul·lació del Deute del Tercer Món (SADTM):** www.cadtm.org
- **Deute i desenvolupament:** www.dette2000.org
- **Grup d'Investigació i Iniciativa per a l'Alliberament d'Àfrica (GRILA):** www.grila.org